

УДК 008

Акименко Олена

ПРОБЛЕМИ КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПРОСТОРІ СУЧАСНОЇ МЕДІА-КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Розглядається процес формування національної ідентичності особистості в умовах суперечливого соціокультурного стану сучасного українського суспільства, з акцентом на розширенні впливу та зростанні можливостей новітніх медіа-технологій.

Ключові слова: культура України, сучасне суспільство, простір медіа-культури, національна ідентичність.

Akimenko O. Problems of the national identity construction in the modern media space of Ukraine

It is considered the process of formation of national identity of the personality in the conditions of an inconsistent sociocultural condition of modern Ukrainian society, with emphasis on expansion of influence and growth of possibilities of the latest media technologies.

Key words: the Ukrainian culture, the modern society, the media culture space, the national identity.

Акименко Е. Проблемы конструирования национальной идентичности в пространстве современной медиа-культуры Украины

Рассматривается процесс формирования национальной идентичности личности в условиях противоречивого социокультурного состояния современного украинского общества, с акцентом на расширении влияния и росте возможностей новейших медиа-технологий.

Ключевые слова: культура Украины, современное общество, пространство медиа-культуры, национальная идентичность.

Однією із суттєвих характеристик сучасного суспільства є розширення технологічних можливостей і сфери впливу засобів

масової комунікації в просторі медіа-культури. Якщо казати узагальнено, то медіа-культура представляє собою особливий тип культури сучасного інформаційного суспільства, якщо ж більш вузько, то це штучне середовище, аудіовізуальна реальність, яка складається з сукупності інформаційно-комунікативних засобів. Інтенсивність з якою розвиваються сьогодні медіа не завжди адекватно сприймаються людиною. В країнах, де швидкість процесу активного впровадження інформаційних технологій у різні сфери людського буття збігався зі швидкістю адаптації до них, відмічається позитивний вплив медіа на формування особистості. Ті ж держави, які з великими відставанням вступили у нову інформаційну епоху, а тому щосили намагаються компенсувати відрив за рахунок сильного прискорення темпів медіатизації культури, безжалісно, без врахування психологічних аспектів подібного технологічного тиску, сприяють виникненню деперсоніфікованої фрустрованої та знервованої людини: вона не встигає пристосовуватися до однієї зміни, як її наздоганяє інша.

Саме неможливість синхронізації процесів інтенсифікації використання інноваційних медіа-технологій та адекватного реагування на них, не кажучи вже про їх конструктивне використання у власних цілях, призводить до нерівного гетерогенного характеру розвитку медіа-культури та доволі деформованої ідентифікаційної структури. На думку Є. Г. Данилової, взагалі «у динамічному світі принципово неможлива стабільна соціальна ідентифікація» [2, с. 27]. Подібну ситуацію можна простежити на прикладі українських соціокультурних реалій.

Тенденція до медіатизації світового культурного простору набуває в останнє десятиліття в Україні неабиякої популярності. Активізація використання інноваційних засобів комунікації та водночас виникнення нового суспільства технологічного інформаційного типу, призводить до шокуючої перебудови в державі системи відносин людини та навколишнього світу. Складність поширення медіа-технологій в українському соціокультурному просторі полягає в тому, що на відміну від більшості західноєвропейських країн, культурний ландшафт України досить строкатий і диференційований на зони медіа-центру та медіа-периферії. По-перше, це пов'язано з «технічною відсталістю», «інформаційною некомпетентністю», «медіа-неосвіченістю» багатьох верств населення України. По-друге, внаслідок без-

компромісної, владної, інколи навіть агресивної сутності медіа, традиційні культурні практики України вимушені поступитися своїми повноваженнями авторитета та наблизитися або до повного забуття, або часткової музеєфікації. Це, своєю чергою, актуалізує проблему руйнування звичних принципів буття, втрати власної ідентичності та необхідності формування нових засобів ідентифікації.

Комп'ютерні та телекомунікаційні засоби масової комунікації усе більше впливають на свідомість українця, стають потужним інструментом самопрезентації, своєрідним лекалом, за допомогою якого відбувається ідентифікація себе та Іншого. У процесі переформатування стратегій ідентифікації в українській культурі доводиться стикатися з безліччю перепон, вирішувати багато складних завдань. Насамперед це стосується державного статусу, економіко-правових відносин, соціальної стратифікації, культурних моделей, національних цінностей України.

Перепорою у сподіваннях на швидке соціокультурне конструювання національної ідентичності в Україні стала давня незавершеність модерних трансформацій, завданнями якої були: перехід до індустріального капіталізму, трансформація соціальної структури суспільства, еволюційний рух у напрямку формування цілісної нації. Так, в Україні процес створення єдиної нації – типово модерністська культурна ситуація періоду індустріального капіталізму – був перерваний революційними подіями перших десятиліть XX ст. і своє продовження знаходить тільки через багато років: до нього повернулися після здобуття Україною офіційного статусу незалежної суверенної держави. Незавершеність формування нації також відображається у великому відсотку адаптації та трансляції імпортованих культурних концептів, децентралізації та хаотизації в медіа-просторі самого поняття «українське».

Водночас Україна формально є індустріальною країною: має власні кордони; структура економіки відповідає розвитку капіталістичних відносин раннього періоду індустріальної держави; входить до складу європейських країн; досягла певного рівня комунікаційного розвитку, має щільну систему комунікацій; містить елементи інформатизації.

Усі ці гострі суперечності модерністського типу були посилені зародками постмодерністської культурної парадигми, яка для України виявилася, за визначенням З. І. Алфьорової, «ситуаці-

єю зовнішнього загально цивілізаційного впливу» [1, с. 75]. Поступово Україна набуває ознак постіндустріального суспільства: структура вітчизняної економіки частково представлена новим типом економічних зв'язків, які генеруються новим типом еліти, що, своєю чергою, продукує елементи нової культурної ситуації; на одній географічній території розташовані дві різні цивілізації. Не можна забувати й про постколоніальну долю України, яка дозволяє виділити в ній пост-постмодерні компоненти.

Україна – частина кроскультурного діалогу, мультикультуралізму, – того проєкту, який з'явився завершенням постмодерної культурної програми в Європі. «Я та Інший» – тема актуальна й для України, вимагає турботи про нові системи комунікацій, комунікативні зв'язки. У 90-ті роки налагодження простих зв'язків діалогічного типу «Я-Я», «Я-Він» здійснювався простим вертикальним способом, нульові роки зажадали вибудовування фронтальної мережевої комунікації «Я-Вони», яка має горизонтальне розташування. Нелінійна асоціативна система призвела до складного механізму її сприйняття – створення нового типу культури динамічної, текучої, мінливої емпіричної та віртуальної реальностей. Пост-постмодернізм пропонує концепт множинності, який централізує децентралізованого суб'єкта, збирає розсіяну ідентичність, дає підставу субкультурному діалогу, відроджує культуру на нових варіативних підставах.

Питання про справжні українські цінності залишається на сьогодні без відповіді. Необхідно констатувати відсутність народної культури та заміщення її радянським типом. Якщо й простежуються деякі елементи народної культури, то вони, переважно, мають етнічний характер, майже всі фольклористичні. Все виразніше простежується підвищення інтересу до академізації народної культури: практики народної культурної творчості зберігаються не в архетипічному вигляді, а обробляються, фольклорізуються. Стан переформатизації, в якому перебуває українське суспільство, недостатня конструктивність еліти, яка покликана генерувати культурні стереотипи, загрожує повною втратою Україною своїх стабільних культурних кодів, забуттю автентичної культури.

Таким чином, внаслідок своєї деформованої та рудиментарної структури ситуація з медіа-культурою в нашій країні ще не отримала адекватного відображення в науковій літературі, не

говорячи вже про майже повну відсутність вузько спеціального напрямку вивчення механізмів й умов ідентифікації на теренах вітчизняної культури. Наявність розхитаного комплексу радянських культурних кодів заразом із новітніми та безпорадними в культуротворчому сенсі цінностей, і водночас майже повна відсутність єдиного національно-орієнтованого комплексу міфологем, не дозволяють створити цілісне українське суспільство та сприяти налагодженню ефективних стратегій ідентифікації. Саме ці та вищезгадані чинники ставлять перед дослідником складні, але захоплюючі завдання.

Література:

1. Алфьорова З. І. Основні стратегії Я-актуалізації митців візуального мистецтва в Україні (остання третина XX – початок XXI ст.) / З. І. Алфьорова // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр.; за ред. В. Я. Даниленка. – Х. : ХДАДМ, 2010. – С. 74–78.
2. Данилова Е. Г. Нестабильная социальная идентичность как норма современного общества / Е. Г. Данилова, В. А. Ядов // Социологические исследования. – 2004. – № 10. – С. 27–30.